

XIII. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia
Kolozsvár
2010. május 14–16.

Cholnoky Jenő Kelet-Ázsiában.
Egy tanulmányút dokumentumainak utóélete.

Groos Boróka

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Földrajz Kar, magiszteri képzés II. év

Miklós Réka

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Földrajz Kar, turizmusföldrajz szak, III. év

Témavezető: dr. Bartos-Elekes Zsombor

Babeş–Bolyai Tudományegyetem, Földrajz Kar, adjunktus

Tartalomjegyzék

Bevezető.....	3
Kutatásunk helyszínei	4
A térképek	4
A fényképek	8
Cholnoky útjának rekonstrukciója	11
Kitekintés: Cholnoky útjának ábrázolása a világhálón	12
Összegzés	13
Szakirodalom.....	15
Melléletek.....	16

Bevezető

A 2009/2010-es tanév során a Cholnoky Jenő Szakkollégium keretei közt kezdtünk el foglalkozni a szakkollégium névadója által összegyűjtött és rendszerezett dokumentumokkal, amelyek a Földrajz Kar egyik raktárhelyiségének kiürítése során kerültek elő. Célul tűztük ki a dokumentumok (fényképek, térképek) eredetének felderítését, egyediségük meghatározását, valamint a gyűjtemény teljességének vizsgálatát.

Feltételeztük, hogy a hagyaték jelenlegi felépítését nagymértékben meghatározták a földrajztudós utazásai, egy részüket az utazásairól hozhatta haza, illetve a fényképek útjainak illusztrációi. A felhalmozott anyag nagy mennyisége miatt a vizsgálatot egyelőre leszűkítettük egyetlen utazás, a kelet-ázsiai úthoz köthető dokumentumokra.

A kutatás ideje alatt kaptunk információkat arról, hogy ehhez az úthoz kapcsolható dokumentumokat őriznek Kolozsváron kívül Érden a Magyar Földrajzi Múzeumban és Budapesten a Magyar Nemzeti Múzeumban is.

A kutatás első fázisában a kolozsvári gyűjteményt vizsgáltuk, ez alapján próbáltunk következtetésekre jutni, amelyeket ismertettünk a XII. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencián.¹

A kutatás második lépése a Magyarországon fellelhető dokumentumok vizsgálata volt. 2009 októberében egy egyhónapos tanulmányúton vettünk részt, amely alatt sor került erre a vizsgálatra. Eredményeinket jelen dolgozatban foglaltuk össze.

Dolgozatunk középpontjában tehát Cholnoky Jenő kelet-ázsiai utazása áll. Ennek az útnak a teljes dokumentációját vizsgáltuk, kitérve a térképekre, fényképekre egyaránt, fény derítve arra, hogy melyek azok, amelyek kapcsolódhattak ehhez az úthoz, ezek közül melyek maradtak meg napjainkig, és amelyek megmaradtak, hol találhatóak meg jelenleg. A teljes kép ábrázolásának tükrében megfogalmazható a kolozsvári hagyaték jelentősége is. Dolgozatunk végén pedig arra szeretnénk kitérni, hogy miképpen hasznosíthatók az általunk megszerzett információk a jövőben a szélesebb közönség számára.

¹ Groos Boróka – Miklós Réka, 2009.

Kutatásunk helyszínei

Látogatást tettünk az érdi *Magyar Földrajzi Múzeumban*, ahol meglehetősen gazdag dokumentációt találtunk az ázsiai úttal kapcsolatosan. Elsősorban a kartonra kasírozott képek megtekintése vezérelt a múzeumba, de természetesen érdeklődtünk térképek, illetve más, Cholnokyval kapcsolatos dokumentumok, tárgyak iránt is. A képektől kiindulva számos más információhoz is jutottunk. Itt őrzik a tudós naplóját, amelybe naponta lejegyezte az eseményeket, megfigyeléseit az egész út ideje alatt. Emellett kis vázlatfüzeteket használt, amelyekbe térkép vázlatait, ábráit, jegyzeteit készítette. Kis méretüknek köszönhetően praktikus segédeszközként szolgáltak, ha utazás közben, vagy terepen kellett valamit megörökíteni. Ezek mellett itt találtunk meg három előkészített kötet kéziratát, amelyet ennek az utazásnak a megfigyeléseiből állított össze Cholnoky. Ezekhez a kötetekhez nagy precizitással összeállított ábra- és fénykép-kollekciót készített elő illusztrációként. Mindezek nagymértékben elősegítették a kutatás eredményességét.

Egy másik célpontunk volt a *Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtára*, ahol szintén Cholnoky-fotókat vizsgáltunk, összevetve az ottani üvegnegatívokat a kolozsvári gyűjtemény üvegeivel.

Térképek vonatkozásában felkerestük az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Térképtudományi és Geoinformatika Tanszék térképtárát*, az *Országos Széchényi Könyvtár Térképtárát*, illetve a *Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézetét*, amely keretében működik a *Magyar Földrajzi Társaság*. Ezekben a térképtárakban a kolozsvári hagyatékhoz köthető térképeket kerestünk, amelyek kapcsolatba hozhatók Cholnoky nevével, valamint vizsgáltuk az egyes térképtárak állományát Ázsiával kapcsolatosan, összevetve őket a kolozsvári Cholnoky Térképtár állományával. Mindezek kiegészítésére igénybe vettük az *Eötvös Loránd Tudományegyetem Természetföldrajz Tanszék könyvtárát*, ahol olyan köteteket vehettünk kézbe, amelyekre itthon nem lett volna lehetőségünk.

A térképek

Az utazáshoz elsődlegesen kapcsolható dokumentumok a térképek, a kolozsvári hagyatékban is ezek vannak jelen hangsúlyosabban. Kutatásunkat tehát a térképekkel

kezdtek. A kolozsvári hagyaték térképtárában összesen 71 darab Ázsiát vagy valamelyik részterületét ábrázoló térkép található. Előzetes vizsgálataink alapján kiderült, hogy ezek közül egyik sem Ázsiából származik, Cholnoky mindeniket utazása előtt vagy után szerezte be Európából, amelyek az adott terület iránti további érdeklődésének bizonyítékai. Bár amerikai vagy skandináviai utazásáról bőségesen hozott haza térképet, ázsiai útjakor nem így tett. Ennek az oka az lehetett, hogy Kelet-Ázsiában kevesebb számú térkép jelent meg, illetve, fontosabb ok, hogy azok többnyire nem latin betűsek voltak. Meg kell említenünk azt is, hogy kelet-ázsiai útja kolozsvári működése előtt zajlott le, ellentétben az amerikai és skandináv útjával, amelyek innen indultak. Tehát, ha volt is ilyen térkép, az vagy nem került Kolozsvárra, vagy azóta elkerült innen².

Budapesti és érdi vizsgálataink során azt is próbáltuk kideríteni, hogy valahol még őriznek-e Cholnoky hagyatékából, vagy a FJTE egykori térképtárából származó térképeket. Ezek közül mi az, ami megegyezik, és mi az, ami különbözik az egyes térképtárak, illetve a kolozsvári gyűjtemény anyagaiban. Arra kerestünk választ, hogy a kolozsvári gyűjtemény milyen mértékben egyedi.

Vizsgálataink helyszínei az Országos Széchenyi Könyvtár Térképtára, az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszékének térképtára, az Érdi Földrajzi Múzeum és a Magyar Földrajzi Intézet voltak. Az alábbi eredményekre jutottunk.

Az Országos Széchenyi Könyvtár Térképtárában négy olyan, Ázsia területére vonatkozó térképet találtunk, ami egyezik a kolozsvári hagyatékban találhatókkal. Ezek a következők:

Terület	Cím	Szerző	Kiadó	Kiadás helye	Kiadás éve
Ázsia	Ostasien	Herrich	Flemming	Glogau	
Ázsia	Az orosz-japán harctér átnézeti térképe	Kogutowicz Manó	Magyar Földrajzi Intézet	Budapest	1904
Ázsia	Orosz-japán háború harcászati térképe		Grünbaum Ármin	Budapest	
Ázsia	A Jang-cze-kiang alsó szakaszának és deltájának térképe	Cholnoky Jenő			1899

² Groos Boróka-Miklós Réka, 2009.

Az itt megvizsgált, Ázsia területével kapcsolatos térképek egyikén sem találtunk semmilyen arra utaló jelet (Cholnoky aláírása, a FJTE pecsétje), hogy az Cholnoky Jenőtől, vagy a kolozsvári egykori gyűjteményéből származna.

Az ELTE Térképtudományi és Geoinformatikai Tanszékének térképtárában hat olyan térképet találtunk Ázsia területére vonatkozóan, ami egyezik a kolozsvári térképtárban találhatókkal. Ezek a következők:

Terület	Cím	Szerző	Kiadó	Kiadás helye	Kiadás éve
Ázsia	Átnézeti térkép gróf Széchenyi Béla keletázsia utazásához 1877-1880			Bécs	1883
Ázsia	A Jang-cze-kiang alsó szakaszának és deltájának térképe – 4 db.	Cholnoky Jenő			1899
Ázsia	"Az Ujság" átnézeti térképe az orosz-japán harcstéréről	Kogutowicz Manó	Magyar Földrajzi Intézet		1904
Ázsia	Az orosz-japán harctér átnézeti térképe	Kogutowicz Manó	Magyar Földrajzi Intézet	Budapest	1904
Ázsia	Orosz-japán háború harcászati térképe		Grünbaum Ármin	Budapest	
Ázsia	4 térkép az orosz-japán 1904-es háborúról				

Az ELTÉ-n megvizsgált térképek közül egyen egyébként megtaláltuk Cholnoky Jenő aláírását. Ez egy 1920-as évekbeli, Magyarországra vonatkozó térkép (Borsod és Gömör-Kishont közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyék térképe), tehát ennek semmi köze nem lehet a kolozsvári hagyatékhoz, hanem Cholnoky budapesti működéséhez köthető.

Az érdi Magyar Földrajzi Múzeumban – annak ellenére, hogy itt őrzik Cholnoky személyes hagyatékának nagy részét – nem találtunk olyan nyomtatott térképet, ami tőle származik. Viszont itt megtalálhatók a kelet-ázsiai útjának egyes részleteit ábrázoló saját szerkesztésű vázlatai, amelyeket útja során készített. (Lásd 1. melléklet). Ezek kéziratok, többnyire ceruzával készültek, így nehezen azonosítható, hogy milyen területet ábrázolnak.

A Magyar Földrajzi Intézetben nem találtunk Cholnokytól származó térképeket, de ezt a rendszerezés, katalogizálás hiányának tudhatjuk be. Teljes vizsgálat nélkül nem zárhatjuk ki, hogy kerültek ide az ő hagyatékából származó térképek.

Cholnoky az érdi múzeum által őrzött naplójában többször tesz említést térképekről, amelyeket útja során használt. Így emleget bizonyos „Lóczy-féle

térképeket”³, amelyek közül nagy valószínűséggel egyik a kolozsvári hagyatékban is őrzött *Átnézeti térkép gróf Széchenyi Béla keletázsiai utazásához 1877-1880*. Emellett használ egy katonai térképet⁴, és egy bizonyos Villiard által szerkesztett térképet⁵, akivel Sanghajban ismerkedett meg. Emellett az utazás alatt kapott két térképet is ajándékba, amelyekről annyit jegyez meg, hogy egyik Ngantum-csönn központtal ábrázol egy területet, a másik pedig Ninguta vidékét jeleníti meg.⁶ A Lóczy Lajos térképét leszámítva egyik térképet sem ismerjük, és nem találtuk meg őket az általunk meglátogatott térképtárakban sem.

Cholnoky térképi hagyatékáról, illetve a FJTE egykori térképtárának az Ázsia-anyagáról összefoglalásképpen a következőket írhatjuk.

Cholnoky – kolozsvári tartózkodását megelőző – kínai útjának térképhasználatáról az Érden található kéziratos naplójából szereztünk tudomást; abban olyan térképekről tesz említést, amelyeknek – egy kivételével – nyomát nem találtuk. Az egyetlen térkép a Lóczy-féle térkép, amelynek különböző (de nem egyediesített) példányai Kolozsváron és több budapesti térképtárban is megtalálhatók.

Cholnoky kolozsvári korszakából való térképi hagyatékára csak Kolozsváron találtunk nyomot, ezek azonban ekkori utazásaihoz köthetőek, azaz nem az Ázsia-térképek, hanem más kontinenst érintenek. Az általunk vizsgált térképtárakban nincs nyom arra, hogy az ekkor általa összegyűjtött FJTE térképgyűjtemény példányai lennének-e valahol Kolozsváron kívül.

Cholnoky budapesti korszaka térképi hagyatékának példányaival találkoztunk Budapesten, azonban ennek vizsgálata nem tartozik e dolgozat témájába.

Bár magyar nyelvterületen Ázsia-térképek tekintetében leggazdagabbnak az OSZK mondható, mégis meglepő a kolozsvári Cholnoky Térképtár Ázsia-anyagának egyedisége, különállása. A kolozsvári gyűjtemény kilenczede olyan térkép, amelyet nem találtunk meg Budapesten, csak a térképek egytizede egyezik meg. Nem figyelhető meg Kolozsváron túlreprezentáció az Ázsia térképeknél, ezt azért tartjuk fontosnak elmondani, mert Észak-Amerika esetében ez egyértelmű: Cholnoky onnan nagymennyiségben hozott haza térképeket, ez által a kolozsvári gyűjtemény századfordulós AEÁ témában különösen gazdaggá vált.

³ Cholnoky, É.n./B, 43.

⁴ Cholnoky, É.n./B 86.

⁵ Uo.

⁶ Cholnoky, É.n./B 82.

A fényképek

Cholnoky Jenő azok közé a tudósok közé tartozott, akik számára nagyon fontos volt a precizitás és a jelenségek minél részletesebb megfigyelése, lejegyzése. *A sárkányok országából* című könyvében így ír: „Minden utazónak kötelessége mindent, amit csak lehet, tanulmányozni. Az aneroidea mindig a nyakamban fog függeni, a mágnestű szakadatlanul velem, az egyik zsebemben a hőmérő, a másikban sósavas üveg a kövek vizsgálásához, kezemben kalapács, vázlatkönyv, jegyzőkönyv, czeruza, nagyító üveg, - éjjel pedig jegyzetek tisztába írása, fotografálás, csillagmérés.”⁷ Kezdeti elhivatottsága nem lankadt, utazásai során végig ezen az elven dolgozott. Így a kelet-ázsiai útját szerteágazóan dokumentálta: az út közben jegyzetelésre kis vázlatfüzeteket használt (10 darab telt meg a kelet-ázsiai út során!), továbbá 1896. november 21-étől 1898. május 22-éig vezetett naplója, közetgyűjteménye, fényképei és saját készítésű ábrázolásai, térképei.

Kutatásunkat a kolozsvári hagyatékban őrzött dokumentumok indították el, amelyek közt 189 fényképet találunk Ázsia témával üveg negatívokon és pozitívokon. Megvizsgálva ezeket kiderül, hogy 7 kép két példányban szerepel a gyűjteményben, de mindenik külön jelzetekkel. Tudva, hogy a kolozsvári üvegek másolatok, elképzelhető, hogy több példány készült egy-egy képből. Így tulajdonképpen 182 fényképpel számolhatunk. Ugyan az önéletírásában 300 fényképfelvételt emleget⁸, amelyeket az ázsiai úton készített, azonban *A sárkányok országából* előszavában 210 fényképről ír⁹. Megpróbáltuk kideríteni, hogy mennyi fotó hiányzik a kolozsvári hagyatékból, és melyek ezek. Először az általa írt könyvek illusztrációit néztük végig, hogy az itt megjelenő új képekkel kiegészítsük a kolozsvári listát. Ezekben találtunk néhány új képet, de ezeket megtaláltuk később a budapesti és érdi gyűjteményekben is.

Az érdi Magyar Földrajzi Múzeumba eredeti szándékunk szerint azért utaztunk, hogy az ott található kartonra kasírozott képeket összehasonlítsuk a kolozsvári üvegmásolatokkal új képek reményében. Ezt követően megnéztük a budapesti Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában őrzött üvegeket is. A vizsgálat eredményeként arra a következtetésre jutottunk, hogy a Nemzeti Múzeumban 14

⁷ Cholnoky, É.n./A, XIV.

⁸ Lásd. Bognár, 2002.

⁹ Cholnoky, É.n./A, VII.

olyan üvegnegatívot őriznek, amely nem található meg Kolozsváron. Ezek közül 8-at megtaláltunk kartonra kasírozva Érden. Az érdi vizsgálat még újabb 3 képpel egészítette ki a képek sorát, amelyek csak kasírozott változatban maradtak meg. A három helyszínen talált képeket összeszámolva mintegy 200 fénykép gyűlt össze. (Lásd 2. melléklet)

A Magyar Földrajzi Múzeumban nagyon értékes dokumentációt találtunk a kelet-ázsiai utat tekintve. Mivel itt őrzik Cholnoky személyes tárgyainak jelentős részét, várható volt, hogy itt több információt szerezhethünk ezzel az utazással kapcsolatosan. Megvizsgálva a tárgyakat, könyveket, mappákat, kézbe vehettük a tudós naplóját, amelyet az utazása ideje alatt vezetett. A napló újabb bizonyítéka annak, hogy Cholnoky mennyire precíz munkát végzett kutatásai során. (Lásd 3. melléklet). Dr. Balázs Dénes így ír a naplóról: „*Cholnoky Jenő kínai útinaplója a magyar geográfia egyik legbecsesebb tudománytörténeti relikviája. A 420 oldalas, szép kézírással készült munkát 1235 helyszíni tusradj gazdagítja. A napló nyomán végigkövethető a 19 hónapos tanulmányút minden napja és eseménye, tartalmazza a legfontosabb megfigyeléseket és vizsgálati adatokat, s az ezekből levont következtetéseket.*”¹⁰ A fent említett adatok mellett nagyon hasznosnak bizonyult a napló a fényképlista rekonstruálásában is, ugyanis mindig lejegyezte hogy hol és miről készített fényképet, valamint azt is, hogy milyen jelzettel látta el ezeket a képeket. A jelzetet a készítés dátuma képezte kiegészülve az ábécé betűivel azokban az esetekben, amikor egy nap több fotó is készült. A naplóban megjelenő jelzetek és a gyűjtemények képei elég könnyedén összeegyeztethetőek. Ennek eredményeként az is kiderült, hogy eddigi feltételezéseink egyes képek hiányáról nem voltak helytállóak, mindössze a jelzet hiánya vezetett arra a következtetésre, hogy esetleg egyes képek hiányoznak. Mivel a naplóban megtalálható a pontos leírás, hogy melyik jelzetű fénykép mit ábrázol, a meglévő címekhez társítottuk a hiányzó jelzeteket és ennek alapján könnyen kronológiai sorrendbe állíthattuk a fényképeket. Végigolvassva a naplót, 205 fényképet jegyeztünk le. Több helyen említi azonban, hogy egyes képei nem sikerülnek. Ezekről nincs pontos adat, hogy számszerűen ez mit is jelent. A naplóban említett képeket összevetve a három gyűjtemény képeivel azt találtuk, hogy létezik 41 olyan fotó, amely nem jelenik meg a naplóban, de a három közül valamelyik gyűjteményben megtalálható. Ez alapján elmondhatjuk, hogy körülbelül

¹⁰ Balázs, 1985, 31.

246 fotó készült az út során. Ezek közül tárgyi valójában 200 lelhető fel a fenti helyszínek egyikén legalább. Feltételezzük, hogy a fennmaradó mennyiség nagyrészt sikertelen képeket takar, emellett nem kizárt, hogy néhány el is vészett. Figyelembe véve ezeket az eredményeket, valamint azt a tényt, hogy *A sárkányok országából* című mű 1900-ban készült¹¹, tehát időben sokkal közelebb az utazás időpontjához¹², mint önéletrajzi írása, valószínűbbnek tartjuk, hogy 210 használható fénykép született az út során.

A kolozsvári gyűjtemény tartalmaz 13 egyedi fényképet, a budapesti múzeumban 6 olyan üveg van, amelyről sem üveg, sem kasírozott másolat nem maradt hátra, és az érdi kasírozott képek közt 3 olyan található, amelynek egyik helyszínen sincs meg az üvegnegatívja.

A napló vizsgálatát követően átnéztük Cholnoky vázlatfüzeteinek fényképjegyzékeit. A naplóban többször hivatkozik a kis vázlatfüzetekre, ezek a dokumentumok szorosan összetartoznak. A kis füzetekben több helyen listázza egy-egy alkalommal készített fényképeit. (Lásd 4. melléklet). Terepmunkái során kis térkép-vázlatokat is rajzolt ezekbe, amelyekre szintén bejelölte sok helyen, hogy honnan készített fényképet¹³. A füzetek listáiról nem került elő ismeretlen kép, viszont több kép esetében segítettek ezek a listák a bizonytalan azonosítás elkerülésében.

Összefoglaljuk a fényképekről ismereteinket. Cholnoky kínai útja után pár évvel még 210 Kínában készített fotót említett (kb. ennyi kép sikerülhetett), később már 300-at (ez a szám felkerekítésnek tűnik), ennek ellenére táblázatban összesített kutatásunk eredménye szerint 246 fotó készülhetett. A fotók eredeti példányai a budapesti múzeumban találhatóak, másolatai Kolozsváron és Érden; nincs olyan (pl. könyvében megjelent) fotó, amely e három gyűjtemény valamelyikében ne lenne meg. Kínai képei közül 178 olyan fotó van, amely legalább két helyen megtalálható, 13 kép csak Kolozsváron, 6 csak Budapesten, 3 csak Érden maradt meg, 46 kép nyomtalanul elveszett, ezek egy része eleve nem sikerülhetett.

¹¹ Fodor, 2006, 528.

¹² A szakirodalomban feltüntetett példány év nélküli kiadás, de információink szerint a legutolsó kiadását 1914-ben érte meg a kötet, ami szintén nincs távol időben az utazástól.

¹³ Pl. XII. füzet, lásd mellékletben.

Cholnoky útjának rekonstrukciója

A kutatásunk korábbi fázisában¹⁴ elkészült rekonstrukciónkat Cholnoky publikált anyagaiból készítettük el, illetve Kolozsváron megtalálható képeiből. Ezek egyrészt nehezen hozzáférhető példányok, másrészt egyedi, értékes dokumentumok. Ilyenek voltak *A sárkányok országából* című műve, *A Föld és Élete* sorozat Ázsia-kötete, *Az Európa, Kis-Ázsia, Belső- és Kelet-Ázsia* című kötet, és Fodor Ferenc *A földrajztudomány története* c. összefoglalója. Az út során készült saját fényképeinek megnevezései is segítségünkre voltak, ezek alapján is be tudtunk azonosítani olyan területeket, ahol megfordult utazása során. Alaptérképnek egy korabeli, Brózik-féle világotlasz Ázsia-térképét választottunk, mert ennek névanyaga nagyrészt megfelel a Cholnoky által használt nevekkel.¹⁵ Térképünkön az oda vezető utat nem ábrázoltuk. Különböző színekkel jelöltük az egyes forrásokban felbukkanó útrészleteket.¹⁶

Erre a már elkészült térképre vetítettünk rá most egy másik útvonalat, azaz a korábbinak egy újabb változatát, melyet saját, kézzel írott naplójának részletes elemzése alapján állapítottunk meg. Ez az útvonal egyes helyeken megegyezik, máshol eltér azoktól az útvonal részekről melyeket könyvei alapján állapítottunk meg. (Lásd 5. melléklet).

A napló alapján rekonstruált útvonal a következő:

1896. december 3-án Triesztből indulva, az itáliai Brindisi érintésével, a Szezei-csatornán át Aden, Bombay, Colombo érintésével érkezik meg Szingapúrba 1897. január 9-én. Itt pár napot tölt el, majd 1897. január 18-án megérkezik Hongkongba. Innen hajóznak tovább Sanghaj felé, ahová 1897. január 24-én érkeznek meg. Itt egy hónapot tölt el a település, az emberek és a környék tanulmányozásával, majd Hang-csou-fu-ba utazik, ahonnan Vu-hszi érintésével a Jangcén tér vissza Sanghajba. Itt megint eltölt egy kis időt, amit csak rövidebb kirándulások szakítanak meg. 1897. április 21-én elindul hajóval és Csi-fu érintésével megérkezik a Pei-ho mentén található Tien-czin-be, ahol átszáll a Pekingbe tartó vonatra. Itt két hetet tölt el a városnak és lakóinak tanulmányozásával. Pekingből a mongol puszták fele veszi útját. Khalgán érintésével Dolon-nor-ig jut el, ahonnan visszatér Pekingbe, majd Sanghajba. Innen 1897. június 17-én indult el Vuhu-ba, ahová Nanking érintésével

¹⁴ Groos Boróka – Miklós Réka, 2009

¹⁵ A térkép a Brózik, 1906 atlasz lapja.

¹⁶ Groos Boróka-Miklós Réka, 2009

jutott el a Jangce mentén. Ezután ugyanezen az útvonalon visszatér Sanghajba, ahol ismét egy hónapot tölt el. Közben Mandzsúriába kap kiküldetést, ahová augusztus 1-én indult el. Útközben megálltak Nagaszakiban és Vlagyivosztkban is. 1897 augusztus 24-én megérkeztek Tien-pao-san-ba ahol közel két hónapot tölt el a bányavidék tanulmányozásával. Október 29-én Kirinbe érkezik, ahonnan Mukdenbe mennek. Innen pár napos pihenő után november 25-én indulnak el, hogy visszatérjenek Pekingbe. Itt kéthetes pihenője alatt előhívattja az utazás során készített felvételeit. Innen déli irányba, Sun-tő érintésével Kai-fung-fu-ba utazik, ahol tanulmányozza a Sárga-folyót, vagy Hoang-ho-t. Ismét déli irányba folytatják az utat és Fu-jang-diörl-ko falucska érintésével 1898. február 4-re Han-kou, Vu-csang-fu, Han-jang-fu hármas városba értek. Innen a Jangcén folytatják útjukat Sanghaj felé, csak egy kis kitérőt tesznek a Pojang-tó irányába. Sanghajban közel három hónapot tölt el a Jangce deltájának tanulmányozásával. 1898. április 28-án elindult a hajója. Amoy es Svatau érintésével megérkezett Hongkongba, ahonnan május 13-án indult el Trieszt fele a hajója. Útközben pár napra megálltak Szingapúrban. Végül 1898. július 4-én megérkezett Triesztbe.

Kitekintés: Cholnoky útjának ábrázolása a világhálón

Ez a fejezet kitekintés, előzetes Groos Boróka készülő munkájából.¹⁷

Miután sikerült elég részletesen rekonstruálni az útvonalat, megpróbáltuk látványosabban ábrázolni, olyan formában megjeleníteni, ahogy a mai kor embere is könnyen felhasználhatja, ahogy nagyobb közönség számára elérhető lehet. Választásunk a Google Earth nevű programra esett, mivel mindenki számára könnyen hozzáférhető és a kezelése sem okoz különösebb gondot.

Bejelöltük azokat a települések, amelyeken Cholnoky egyszer vagy többször áthaladt, vagy valamennyi ideig tartózkodott. Címkékkel láttuk el, amelyek jelzik, hogy pontosan mikor tartózkodott ott, egyes esetekben azt is, hogy mivel foglalkozott a helyszínen. A települések beazonosítása nem volt könnyű feladat. Elég nagy gondot okozott, hogy Cholnoky a neveket magyar kiejtés szerinti átírásban írta le, ma pedig a kínai helyneveket a latin betűs térképeken ettől lényegesen eltérő nemzetközi pinyin-

¹⁷ Groos Boróka: *Cholnoky kínai és amerikai útjának fényképes interaktív animációja a világhálón*. M.Sc. szakdolgozat. BBTE. Kolozsvár, 2010.

átírásban találjuk. Másik gond, hogy több település neve megváltozott azóta, vagy már nem használatos a régi név (Mukden/Shenyang, Dolon-nor/Lama-miao).

A települések bejelölése után az útvonal felrajzolása következett. Próbáltuk követni a folyókat, csatornákat, karavánutakat, de a nevek beazonosításának nehézsége miatt nem mindenhol tökéletesen azonos azzal, amit Cholnoky leírt, de megközelíti azt.

A bejelölt települések nagy részéhez fényképet rendeltünk hozzá. A fényképek Cholnoky saját képei és a kolozsvári hagyatékból származnak. A fényképek segítségével a felhasználó össze tudja hasonlítani a mai helyzetet a száz évvel ezelőtti arculattal. A városok esetében jól látszik, hogy azóta milyen nagy változásokon ment át a település. Konkrétabb elképzelést nyújthatnak ezek a képek az akkori viszonyokról, körülményekről. (Lásd 6. melléklet).

Cholnoky utazása animációként is végignézhető. A felhasználó kétféleképpen oldhatja ezt meg. Az első lehetőség, hogy a program időrendi sorrendben településről településre ugrik. Közben meg lehet állítani, így meg lehet tekinteni a hozzárendelt képeket, hogyha vannak. A második lehetőség, hogy a program segítségével végigrepüljön a bejelölt útvonalon. Ez lényegesen több időt vesz igénybe, de látványosabb. Természetesen itt is be lehet tenni a szüneteket, hogy a felhasználó nyugodtan megtekinthesse a képeket vagy elolvassa a címkéket.

Összegzés

Kutatásunk tárgyát Cholnoky Jenő kelet-ázsiai utazása képezte. Célul tűztük ki az út összes dokumentumának felkutatását és a tanulmányút minél részletesebb, pontosabb végigkövetését.

Az utat illusztráló – Cholnoky által 210-re, majd 300-ra, általunk 246-ra becsült – *fényképek* közül 200 fellelhető ma is, többnyire egy eredeti és két másolt példányban: Budapesten, illetve Érden és Kolozsváron (ez utóbbi helyen 182 darab, közte 13 csak itt található). Elmondható tehát, hogy majdnem teljes egészében, 95%-ban rekonstruálható a fényképgyűjtemény, sikerült azonosítanunk az egyedi példányokat is az egyes fényképtárakban, illetve a napló alapján a fényképek keletkezési idejét is. Az útvonal tekintetében sokkal pontosabb adatokkal rendelkezünk, mint egy évvel ezelőtt. A naplónak köszönhetően pontosabban

behatárolhatóak az egyes állomásai, a továbbiakban a mai településnevekkel való azonosításuk képez némileg problémát; kutatásunkat ebben az irányban fogjuk folytatni.

Az úton készített *térképei* csak vázlatként vannak meg. A Jangce-deltáról szóló térképe, illetve az úton használt Lóczy-féle térkép megjelent nyomtatásban, ezeknek több példánya elérhető több térképtárban is (közte Kolozsváron is).

Az utazás nagy jelentőségű volt a földrajztudomány, a geológia és akár a néprajztudomány történetében is. Tanulságairól több tanulmányt írt maga Cholnoky is. Ezért szeretnénk, hogyha egyrészt Cholnoky kelet-ázsiai utazása, annak eredményei szélesebb körben ismertté válnának.

Kolozsváron található fényképei mind, illetve két említett térképe elérhető a Cholnoky Földrajzi Társaság honlapján. E dolgozatban tudósítottunk arról, hogy készül az utazás fotós, animációs interaktív ábrázolása is, amelyet remélhetőleg sokan haszonnal nézegetnek majd.

Az útról megmaradt a 420 oldalas kézírásos naplója, 10 vázlatfüzete (benne térképvázlatokkal) Érden találhatóak, ezen eredeti példányok tekinthetők a legértékesebb forrásoknak a tudománytörténet számára. Végzőként: a tudós naplójáról Dr. Balázs Dénes ezt írja: „*E páratlanul érdekes útinapló megérdemelné, hogy faksimile kiadásban mindenki számára hozzáférhetővé váljék.*”¹⁸ Jelen dolgozat szerzői támogatják ezt az indítványt.

¹⁸ Balázs, 1985, 37.

Szakirodalom

Dr. BALÁZS Dénes

1985 Cholnoky Jenő kínai útinaplója. In: Földrajzi Múzeumi Tanulmányok, 1. szám. 31 – 38.

BOGNÁR Katalin

2002 Cholnoky Jenő fényképei a Magyar Nemzeti Múzeum ELTE-letéti anyagában. Szakdolgozat.

BRÓZIK Károly

1906 Nagy Magyar Atlasz. Lampel R. könyvkereskedés. Budapest.

CHOLNOKY Jenő

É.n./A A sárkányok országából. Életképek és útirajzok Khínából. Franklin Társulat, Budapest.

É.n./B Napló. Kézirat. Magyar Földrajzi Múzeum, Érd.

É.n./C A Föld és élete. Világrészek, országok, emberek. Ázsia. Franklin Társulat, h. n.

FODOR Ferenc

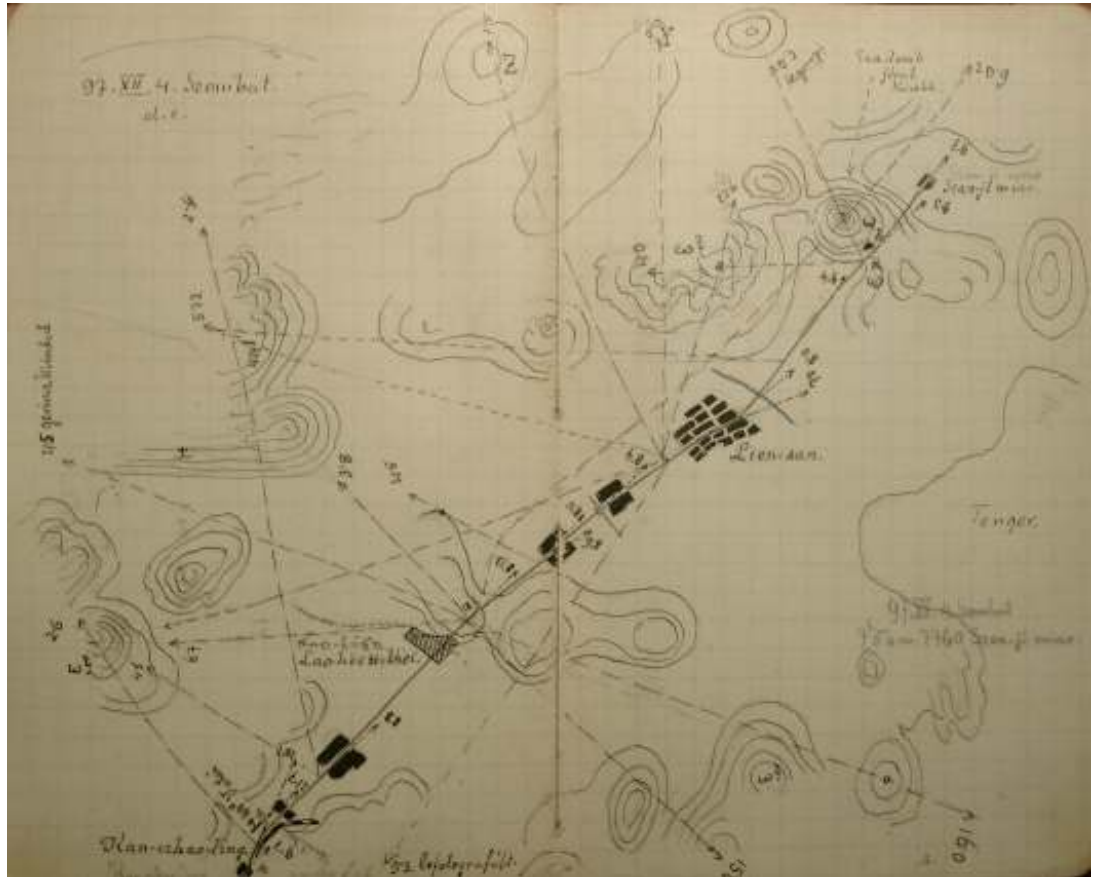
2006 A magyar földrajztudomány története. Magyar Tudományos Akadémia Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest.

GROOS Boróka – MIKLÓS Réka

2009 Cholnoky Jenő kolozsvári hagyatékának kelet-ázsiai vonatkozásai.

Mellékletek

1. Cholnoky Jenő egyik térképvázlata vázlatfüzeteinek egyikéből

**2. A kolozsvári Cholnoky Jenő-hagyatékban megtalálható fényképek,
kiegészítve a Budapesten illetve Érden őrzött egyedi fényképekkel**

Jelmagyarázat	Csak az érdi Magyar Földrajzi Múzeumban megtalálható kartonra kasírozott képek
	Csak a budapesti Nemzeti Múzeum Történeti Fényképtárában megtalálható eredeti üvegnegatívak
	Budapesten és Érden is megtalálható képek, amelyek Kolozsváron hiányoznak
	Csak a kolozsvári Cholnoky-hagyatékban megtalálható üvegmásolatok
	A kolozsvári Cholnoky-hagyaték Ázsia-fotói

Sorsz.	Jelzet/Kód	Típus/Méret	Cím	Dátum	Megjegyzés
1.	Khi5006	13*18 negatív	Khinai dzsunka a nyílt tengeren	97.I.21	
2.	Khi5115	13*18 negatív	Kis lábu khinai nő lába	97.II.11.	
3.	Kh. 199		Kis lábu khinai nő lába		
4.	Khi5116	13*18 negatív	Cholnoky pekingi szolgálja		
5.	Khi5117	13*18 negatív	Cholnoky sang-haii szolgálja fiával		
6.	Khi5118	13*18 negatív	Tong, sang-haii szolgám a fiával		
7.	Kh. 204		Csau-jöng, khinai katona		
8.	Khi5119	13*18 negatív	Csau-jang-hsziang khinai katonám		
9.	Khi5120	13*18 negatív	Csau-jöng, khinai katonám		
10.	Khi5121	13*18 negatív	Ku úr, khinai milliomos és kísérete		
11.	Khi5122	13*18 negatív	Ku úr, khinai milliomos unokaöccsével és kisunokájával		
12.	Khi5123	13*18 negatív	Ku úr, khinai milliomos unokaöccse, közepén Csang-tyio, öreg mandarin		
13.	Kh. 212.		Ku úr, khinai milliomos unokaöccse, unokájával, Lo ügynökével és Tong tolmáccsal		
14.	Khi5124	13*18 negatív	Csang-tyio öreg mandarin		
15.	Khi5125	13*18 negatív	Csang-tyio öreg mandarin unokájával a sang-haii európai vendéglő éttermében		
16.	Khi5126	13*18 negatív	Gubányi Károly és Csang-tyio mandarin a sandhahi vendéglő éttermében		
17.	Khi5007	13*18 negatív	Nagy merítő háló állványa a Hoang-pu folyón	97.II.22.	Másik példány: Khi5179
18.	Khi5011	13*18 negatív	Partvédő fal Hai-ji előtt	97.II.28	Másik példány: Khi5180
19.	Khi5012	13*18 negatív	Szabályos álló hullámok a Czien-tang-kiangon, apály idején	97.III.3.D	Másik példány: Khi5184
20.	Khi5181	13*18 negatív	A Csien-tang-kiang folyása apálykor	97.III.3.A	
21.	Khi5182	13*18 negatív	Hai-ningi partfal nézve W.felé		
22.	Khi5013	13*18 negatív	A hai-ningi partfal, a Botha pagodától tekintve	97.III.3.B	
23.	Khi5014	13*18 negatív	A Csien-tang-kiang özönárja elvonulás után	97.III.3.G	Másik példány: Khi5187
24.	Khi5015	13*18 negatív	Nagy vejsze a Nagy csatornán	97.III.3.C	Másik példány: Khi5188

25.	Khi5185	13*18 negatív	Hai-ning.Őzönár jön	97.III.3.E	
26.	Khi5186	13*18 negatív	Hai-ning.Őzönár az előtérben	97.III.3.F	
27.	Khi5010	13*18 negatív	Halászó kormoránok a Nagy-csatornán	97.III.6.C	
28.	Khi5016	13*18 negatív	Khínai leányok Hu-csou-fuban.	97.III.10.	Másik példány: Khi5189
29.	Khi5017	13*18 negatív	Pagoda Wu-kiang-ban.	97.III.13.A	Másik példány: Khi5190
30.	Khi5018	13*18 negatív	Vu-kiang-hszién a nagy csatorna mellett	97.III.13.B	
31.	Khi5019	13*18 negatív	Tung-pa, keleti hajócsuszató a Tai-hutól nyugatra	97.III.21.C	
32.	Khi5020	13*18 negatív	A Tung-pa körüli laterit plató pereme.	97.III.21.D	
33.	Khi5021	13*18 negatív	36 emlékkapu Y-sing előtt.	97.III.25.D	
34.	Khi5022	13*18 negatív	Házhajó a nagy csatornán.	97.III.29.A	
35.	Khi5023	13*18 negatív	Rendőrhajó a Nagy csatornán.	97.III.29.B	
36.	Khi5024	13*18 negatív	Téglaégető Vu-hszi-hsziénben a Nagy csatorna mellett.	97.III.29.C	28-án készítette, de 29-et ad jelzetnek
37.	Khi5008	13*18 negatív	Kapu Kia-sing-fu előtt	97.IV.6.A	
38.	Khi5009	13*18 negatív	Hármas pagoda Kia-sing-fu előtt	97.IV.6.B	
39.	Khi5025	13*18 negatív	A Teu-mönni első szorulat, Sao-hszing-fu közelében	97.IV.10.D	
40.	Kh. 29		A Teu-mönni első szorulat, Sao-hszing-fu közelében	97.IV.10.E	
41.	Khi5026	13*18 negatív	Szorító gát a Ta-kiangon, Sao-hszing-fu alatt	97.IV.10.F	
42.	Khi5027	13*18 negatív	Szorító gát a Ta-kiangon, Sao-hszing-fu mellett	97.IV.10.G	
43.	Khi5028	13*18 negatív	A Ta-kiang zsilipje Saohszing-fu alatt.	97.IV.10.H	
44.	Khi5029	13*18 negatív	A Ta-kiang zsilipje Saohszing-fu alatt.	97.IV.10.J	
45.	Khi5030	13*18 negatív	Sao-hszing-fu. Emlékkapu lábazata.	97.IV.10.K	
46.	Khi5104	13*18 negatív	Khinai hadi flotta Vu-szung előtt	97.IV.19.A	
47.	Khi5105	13*18 negatív	Vu-szung erőd belseje Sang-hai mellett	97.IV.19.C	
48.	Khi5106	13*18 negatív	Régi khinai katonaság Vu-szung erődben	97.IV.19.B	
49.	Khi5107	13*18 negatív	Európaiasan gyakorolt gyalogság Vu-szung erődben	97.IV.19.D	
50.	Kh. 185.		Vu-zungi gyalogság felvonulás közben		
51.	Khi5108	13*18 negatív	Európaiasan gyakorolt khinai lovasság, Vu-szung erődben	97.IV.19.G	
52.	Khi5109	13*18 negatív	Európaiasan gyakorolt lovasság karabéllyal, Vu-szung erődben	97.IV.19.F	
53.	Khi5110	13*18 negatív	Európaiasan gyakorolt khinai huszárok Vu-szung erődben		
54.	Khi5111	13*18 negatív	Európaiasan gyakorolt khinai lovasság lóháton, Vu-szung erődben	97.IV.19.H	
55.	Khi5112	13*18 negatív	Európaiasan gyakorolt huszárság Vu-szung erődben		
56.	Khi5113	13*18 negatív	Európaiasan gyakorolt tüzérség Vu-szung erődben Sang-hai mellett	97.IV.19.L	
57.	Kh. 192.		Vu-zungi lovasság		
58.	Kh. 196		Vu-zungi lovasság		
59.	Kh. 186		Európaiasan gyakorolt tüzérség Vu-szung erődben Sang-hai mellett	97.IV.19.M	
60.	Khi5114	13*18 negatív	Az első khinai katonabanda Vu-szung erődben		

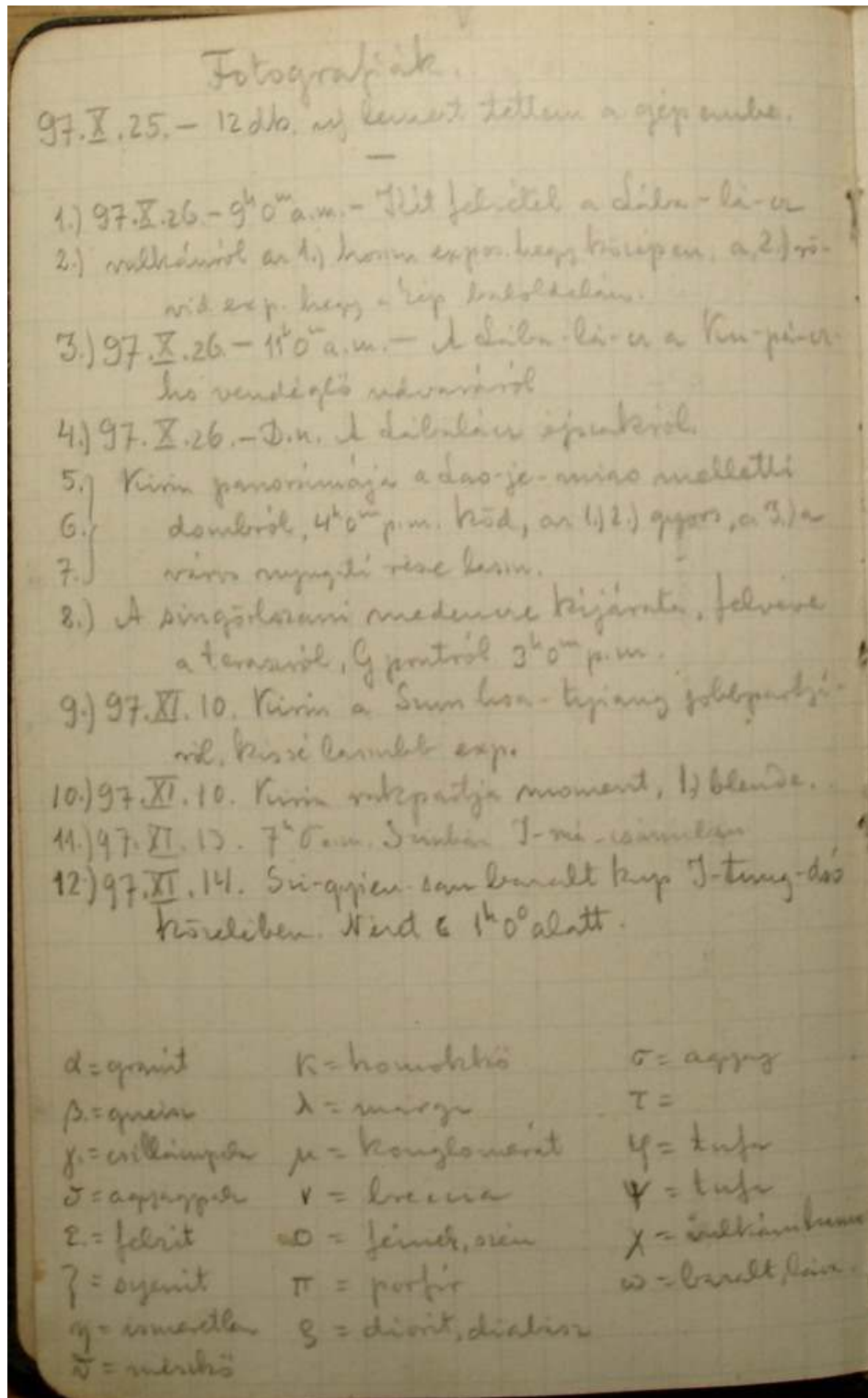
61.	LII/786.		Kína, vuzungi katona-banda. 1897. 18x13 cm üvegneg.		
62.	Khi5054	13*18 negatív	Állomás épület a pekingi vasúton	97.IV.24.A	
63.	Khi5055	13*18 negatív	Ideiglenes pályaudvar a pekingi vasúton	97.IV.24.B	
64.	Khi5056	13*18 negatív	Utazás Pekingbe	97.IV.25.C	
65.	Khi5057	13*18 negatív	Fakapu a Czien-mönn előtt Pekingben	97.IV.30.A	
66.	Khi5058	13*18 negatív	Peking egyik főutcája	97.IV.30.C	
67.	Khi5059	13*18 negatív	A nagy harang tornya Pekingben	97.V.1.	
68.	Khi5060	13*18 negatív	Mé-san Pekingben	97.V.5.A	
69.	Khi5061	13*18 negatív	Vendéglő-udvar Pekingben.		
70.	Khi5062	13*18 negatív	Khalgan.	97.V.15.A	
71.	Kh. 75		Karaván tábor a csakhari pusztákon forrás mellett. Sbözthei	97.V.16.A	
72.	Khi5063	13*18 negatív	Zivatar kozeledese a mongol pusztákon	97.V.15.A	
73.	Khi5064	13*18 negatív	Lama-miao (Dolon-nor) a homokbuckákról	97.V.22.A	
74.	Khi5065	13*18 negatív	Csili tartomány.A Tahiannho bal partján emelkedő hegyek.	97.V.25.V	
75.	Khi5066	13*18 negatív	Sziklaszoros.gránit-szikla észak Csi-liben	97.V.27.N	
76.	Khi1001	13*18 negatív	Kilátás a zi-ka-vei misszió telep erkélyéről		
77.	Khi5002	13*18 negatív	Kilátás a zikavei misszió telep terraszáról	97.VI.14.	
78.	Khi5003	13*18 negatív	Kilátás a Zi-ka-vei misszió telep terraszáról	97.VI.14.	
79.	Khi5004	13*18 negatív	Kilátás a Zi-ka-vei misszió állomás terraszáról	97.VI.14.	
80.	Khi5005	13*18 negatív	Kilátás a Zi-ka-vei misszió telep terraszáról	97.VI.14.	
81.	Khi5048	13*18 negatív	Kiang-jin a Yang-cze-kiang mellett	97.VI.18.A	
82.	Khi5049	13*18 negatív	Cruiser-point kanyarodó az alsó Yang-cze-kiangon.	97.VI.18.B	
83.	Khi5038	13*18 negatív	Falu az árvizgáton Nin-kuo mellett.	97.VI.21.B	
84.	Khi5039	13*18 negatív	A szin-zan-czenni áttörés panorámája. I.db	97.VI.21.	
85.	Khi5040	13*18 negatív	A szin-zan-czenni áttörés panorámája. II.db	97.VI.21.A	
86.	Khi5041	13*18 negatív	A szin-zan-czenni áttörés panorámája. III.db	97.VI.21.G	
87.	Khi5042	13*18 negatív	A Hang-csou hegység látképe. Panoráma I.db		
88.	Khi5043	13*18 negatív	Hang-csou hegység a laterit platókról. Panoráma II.db.		
89.	Khi5044	13*18 negatív	Cholnoky karavánja a szini rendszerű hegyek közt, Hang csou-fu és Vu-hu közt.	97.VI.25.F	
90.	Khi5045	13*18 negatív	Hajóvontatás a Csing-ji-kiang elöntött árterén.	97.VI.26.A	
91.	Kh. 42.		Nyílás az egyik szini gerinczen Csing hszjen mell.(ett)		
92.	Khi5046	13*18 negatív	Gátrészlet a Csing-ji-kiangon Vu-hu -tól délre	97.VI.27.B	
93.	Khi5047	13*18 negatív	Nagy dzsunka a Yang-cze-kiangon	97.VI.27.D	
94.	Khi5050	13*18 negatív	Sziklasziget Csönn-kiang-fü előtt	97.VI.28.A	
95.	Khi5035	13*18 negatív	Kilátás az Ércztelepes dombról Nan-king mellett. Panoráma I.db.	97.VII.14. C	
96.	Khi5036	13*18 negatív	Kilátás az Ércztelepes dombról Nan-king mellett. Panoráma II.db.	97.VII.14. B	
97.	Khi5037	13*18 negatív	Kis, hindu-stílusú pagoda Nan-king közelében	97.VII.14. D	
98.	Khi5127	13*18 negatív	Átkelés a Hung-csi-hon Mandsuriában	97.VIII.15. A	
99.	Khi5128	13*18 negatív	Vendéglő udvar Hun-csuennben	97.VIII.17. A	
100.	Khi5129	13*18 negatív	Kilátás a Kauli-ling hágóról. (Mandsuria)	97.VIII.19. A	

101.	Kh. 86		Kal-li-kiang nagy medencéje	97.VIII.19. M	
102.	Khi5130	13*18 negatív	Út a gránit tuskók közt a Puo-la-ha-tung völgyében, Mandsuriában	97.VIII.21. A'	
103.	Kh. 89		Mao-san és további vonulat	97.VIII.22. L	
104.	Khi5131	13*18 negatív	Tien-pao-san személyzete		
105.	Khi5132	13*18 negatív	A ta-ho-jeni kocsmaudvar Mandsuországbán	97.IX.7.A	
106.	Khi5133	13*18 negatív	Aranymosók a Szan-tao-kou völgyében	97.IX.9.D	
107.	Khi5134	13*18 negatív	Hal-szűrő a San-tao-kou medencében, Mandsuországbán	97.IX.14.A	
108.	Khi5135	13*18 negatív	Terraszok a San-tao-kou medencében	97.IX.14.B	
109.	Khi5136	13*18 negatív	A Szan-tao kou medenceze kijárata, Mandsuria	97.IX.14.C	
110.	Khi5137	13*18 negatív	Koreai ház és nép Mandsuria déli határán	97.IX.15.A	
111.	Khi5138	13*18 negatív	Abradált és kavicsal fedett rétegek a Szan-tao-kou medenceze terraszában	97.IX.15.B	
112.	Khi5139	13*18 negatív	A Szantao-kou medence teraszai, Mandsuriában. Panoráma I. db	97.IX.16.A	
113.	Khi5140	13*18 negatív	A Szan-tao-kou medenceze terraszai Panoráma II. db	97.IX.16.B	
114.	Khi5141	13*18 negatív	Koreai kölesháncsoló malom	97.IX.16.C	
115.	Khi5142	13*18 negatív	Csang-tyio, öreg mandarin, Tien-pao-sanon		
116.	Khi5143	13*18 negatív	Tien-pao-san prefektusa		
117.	Kh. 94		Czank úr, a tolmács	97.IX.21.	Kh 94
118.	Khi5144	13*18 negatív	Tien-pao-san-fővölgye	97.IX.27.A	
119.	Khi5145	13*18 negatív	Tien-pao-san, ipartelep		
120.	Khi5146	13*18 negatív	A Puo-la-ha-tung folyó völgye az U-hei-tien-cz hegy tövében, Mandsuriában	97.X.16.A	
121.	Khi5147	13*18 negatív	A Puo-la-ha-tung folyó felső medencéje, Mandsuriában	97.X.16.B	
122.	Khi5148	13*18 negatív	Kilátás a Ha-la-pa-ling hágoról a mandsu bazaltplató felé, északnyugatra	97.X.17.B	
123.	Khi5149	13*18 negatív	Kilátás a Ha-la-pa-ling hágoról délkelet felé.	97.X.17.A	
124.	Khi5150	13*18 negatív	Panoráma a Mandsu bazalt platóról. I. db.	97.X.18.A	
125.	Khi5151	13*18 negatív	Panoráma a Mandsu bazalt platóról. II. db.	97.X.18.B	
126.	Khi5152	13*18 negatív	Kilátás a Tung-o dombról, a Mandsu bazalt-platón	97.X.19.A	
127.	Khi5153	13*18 negatív	Tung-ó falu és a Sa-ha kanyonja a Mandsu bazalt platón		
128.	Khi5154	13*18 negatív	A Mutang-kiang kanyonja Mandsuriában	97.X.20.A	
129.	Khi5155	13*18 negatív	A kirini országot a bazalt-platón (Mandsuria)	97.X.25.A	
130.	Khi5156	13*18 negatív	La-fa-la-cz vulkán a Mandsu bazalt-platón	97.X.26.A	
131.	Khi5157	13*18 negatív	La-fa-la-cz vulkán a Mandsu bazalt-platón	97.X.26.B	
132.	Khi5158	13*18 negatív	La-fa-la-cz bazalt vulkán a Ku-pa-cz-ho vendéglő udvaráról	97.X.26.C	
133.	Kh. 118		La-fa-la-cz bazalt vulkán Ta-ku-tya-cz közeléből, a hegy északnyugati oldaláról	97.X.26.D	Kh 118
134.	Khi5159	13*18 negatív	Kirin panorámája a Lao-je-miao melletti dombról I. db	97.XI.2.A	
135.	Khi5160	13*18 negatív	Kirin panorámája. II. db.	97.XI.2.B	
136.	Khi5161	13*18 negatív	A Sing-örl-sani medenceze. Mandsuországi khinai tanya	97.XI.6.	
137.	Khi5162	13*18 negatív	Kirin a Sun-hoa-king part-ján (Mandsuria)	97.XI.10.A	
138.	Khi5163	13*18 negatív	Kirin szakadópartja a Mu-tau-kiangon	97.XI.10.B	
139.	Khi5164	13*18 negatív	Szi-chien-san bazaltkúp Kirin és Mukden	97.XI.14.B	

			közt		
140.	Khi5165	13*18 negatív	Sziao-ku-san (Árvácska) bazaltkúp Kirin és Mukden közt	97.XI.15.A	
141.	Khi5166	13*18 negatív	Az I-je -ho-csanni teknő-völgy Kirin és Mukden közt	97.XI.17.A	
142.	Khi5167	13*18 negatív	A Ku-leh hegység Kai-juen városnál.Mandsuria	97.XI.18.A	
143.	Khi5168	13*18 negatív	A Kuleh hegység I-lo felett, Mandsuria	97.XI.20.A	
144.	Khi5169	13*18 negatív	Örl-thei-cz kolostor főkapuja, Mukdentől északra	97.XI.21.A	
145.	Khi5170	13*18 negatív	A mukdeni császársírok főkapuja	97.XI.24.A	
146.	Khi5171	13*18 negatív	A császár-sírok mellékkapuja Mukden mellett	97.XI.24.B	
147.	Khi5172	13*18 negatív	Köcsög-sír Mukden mellett	97.XI.24.C	
148.	Khi5173	13*18 negatív	A lazarista misszió templom Mukdenben	97.XI.24.D	
149.	Khi5174	13*18 negatív	Mukden délnyugati sarka a lazarista misszió templomának tornyáról	97.XI.24.E	
150.	Khi5175	13*18 negatív	Mukden déli része a lazarista misszió templomának tornyáról	97.XI.24.F	
151.	Khi5176	13*18 negatív	Pagoda a Liau-ho ártere felett emelkedő löszplató peremén, Mukden közelében	97.XI.25.A	
152.	Khi5177	13*18 negatív	Átkelés a Liau-hon, Mandsuriában.	97.XI.26.A	
153.	Kh. 142		Sü-szan-san hegycsoport részlete	97.XII.1.A	
154.	Khi5178	13*18 negatív	Bazalt hegy Ning-juen-csou-nál, San-hai-kuan felett	97.XII.4.A	
155.	Khi1067	13*18 negatív	A nagyfal Ku-pei-kounál		
156.	Khi5068	13*18 negatív	Homokbuckán épített templom és kolostor a Hoang-ho árterén	98.I.1.A	
157.	Khi5069	13*18 negatív	Hindu stílusú pagoda Csönn-ting-fuban	98.I.2.A	
158.	Khi5070	13*18 negatív	Csau-csou-tysiao, kő ívhid Pekingtől délre	98.I.3.A	
159.	Khi5071	13*18 negatív	A Lang-csann-ho homok-buckái, dél Csi-li	98.I.8.	
160.	Khi5072	13*18 negatív	Csi-sui-kuan helység a Hoang-hotól északra.	98.I.10.A	
161.	Khi5073	13*18 negatív	A Hoang-ho révje Kai-föng-fu felett.	98.I.14.B	
162.	Khi5074	13*18 negatív	A Hoang-ho déli gátja.	98.I.14.C	
163.	Khi5075	13*18 negatív	Ui-csuann városka az alföldön (Ko-uan). Kiváncsiak	98.I.18.A	
164.	Khi5076	13*18 negatív	Jin-kao-su, feljárás a Hoang-ho árteréről a löszplatóra	98.I.18.B	
165.	Khi5077	13*18 negatív	Falu Ho-nan tartományban, a kínai alföldön	98.I.18.C	
166.	Khi5078	13*18 negatív	A Huai hegység legészakibb láncza.	98.I.25.A	
167.	Khi5079	13*18 negatív	Színház a mezőn Ho-nanban.	98.I.25.C	
168.	Khi5080	13*18 negatív	Patak völgy a Huai hegység északi lánczai közt.	98.I.25.B	
169.	Khi5081	13*18 negatív	Huai-ho.	98.I.26.	
170.	Khi5082	13*18 negatív	Laterit-plátók a Huai hegység északi lánczai közt.	98.I.28.A	
171.	Khi5083	13*18 negatív	Laterit platók a Huai hegység lábánál.	98.I.28.B	
172.	Khi5084	13*18 negatív	Abrázios plató a Huai hegység lánczai közt		
173.	Khi5085	13*18 negatív	Bambuszerdő és vízmedence a Huai hegységben	98.I.28.C	
174.	Khi5086	13*18 negatív	Rizskultura a Huai hegységben.	98.I.28.D	
175.	Khi5092	13*18 negatív	Rizskultura a Huai hegység déli oldalán, a laterit platók közt.	98.I.28.E	
176.	Khi5087	13*18 negatív	A Huai hegység fő láncza a Sa-ho völgyéből	98.I.28.	
177.	Khi5088	13*18 negatív	U-gyia-ho völgy a Huai hegységben.	98.I.29.A	
178.	Khi5089	13*18 negatív	Pin-csin-kuann, Honan és Hu-pei határán, a	98.I.29.B	

			Huai fő vízválasztója		
179.	Khi5090	13*18 negatív	A huai hegység főcsoportja.	98.I.29.C	
180.	Khi5091	13*18 negatív	A Huai hegység látképe délről.	98.I.29.D	
181.	Khi5094	13*18 negatív	Laterit-platók a Huai hegység déli lábánál.	98.I.29.E	
182.	Khi5093	13*18 negatív	Yin-san-hszien a Huai déli lábánál.	98.I.30.A	
183.	Khi5095	13*18 negatív	Laterit platók a Huai hegység déli lábánál	98.I.30.B	
184.	Khi5096	13*18 negatív	Laterit platók a Huai hegység déli lábánál		
185.	Khi5097	13*18 negatív	A Fu-ho, a Han-Kiang egyik mellékfolyója	98.II.1.A	
186.	Khi5098	13*18 negatív	Kíváncsi csőcselék Cholnoky hajójaelőtt, a Fu-ho partján.	98.II.1.B	
187.	Khi5099	13*18 negatív	Czhei-dien a Sing-ho(Han-Kiang) mellett.Vámállomás	98.II.4.A	
188.	Khi5100	13*18 negatív	Kvarcz-homokkő sziklák a Han-Kiang partján	98.II.4.B	
189.	Khi5101	13*18 negatív	Kvarczit homokkő sziklák a Han-Kiang partján	98.II.4.C	
190.	Khi5102	13*18 negatív	Kvarczithomokkő fejtők Hon-kou felett, a Han-kiang partján	98.II.4.D	
191.	Khi5103	13*18 negatív	Csónakról kezelt merítőháló a Sing-hon. (Han-kiang)	98.II.4.E	
192.	Khi5051	13*18 negatív	Homokfutta hegyek a Pojang-tó torkolatánál.	98.II.6.B	
193.	Khi5052	13*18 negatív	Homokfutta hegyek a Pojang-tó torkolatánál.	98.II.6.C	
194.	Khi5053	13*18 negatív	Kis-Árva szikla szirt a Yan-cze-kiangban	98.II.6.E	
195.	Khi5031	13*18 negatív	Nan-king a Jang-cze-kiangról	98.II.7.A	
196.	Khi5032	13*18 negatív	Tanulmányozott homokkőhegy Nan-kingnál.	98.II.7.B	
197.	Khi5033	13*18 negatív	Részlet a nan-kingi hegyekből Lung-thannál.	98.II.7.C	
198.	Khi5034	13*18 negatív	Részlet a nan-kingi hegyekből Lung-thannál.	98.II.7.D	
199.	LII/754.		Kína, részlet a Jangcével és a Nan-kingi hegységgel. 1897-1898. 18x13 cm üvegnegatív.		
200.	Kh. 50		Jang-cze, a folyó közepéről	98.II.8.A	

4. Fényképlista a vázlatfüzetekből

5. A napló alapján is rekonstruált útvonal

6. Cholnoky georeferált fényképe a Google Earth programban

